

חזרת הש"ץ

פתח דבר:

במאמר הבא נעסוק בענין אשר רבים דשים בו בעקביהם אך אנו נשתדל לגרום דוקא לחיזוק בזה בעזה"ת - מדובר בנושא של "חזרת הש"ץ".
נדגיש את חשיבותה ומעלתה של חזרת הש"ץ ונעלה על נס את השכר הגדול השמור למי שמקפיד להקשיב בשלימות לכל מילה היוצאת מפי הש"ץ, נזכיר גם כיצד אמורה להיראות ההנהגה הנכונה בעת החזרה על התפילה, נעמוד על הפגם של מי שאינו עושה כן, ובכלל זה אפילו מי שלומד תורה בעת ההיא שגם הוא אינו נוהג כהוגן.

טעות נפוצה בענין חזרת הש"ץ

רבים מזלזלים בחזרת הש"ץ בחושבם כי עיקר תקנת חז"ל לומר חזרת הש"ץ היתה עבור אלו שאינם יודעים להתפלל ולכוין כדבעי, וכיום שרוב ההולכים לבתי הכנסיות ולבתי מדרשות יודעים להתפלל, ממילא אין כל טעם בחזרת הש"ץ, אלא שחז"ל לא רצו לבטל אותה כיון שכבר נתקנה, ובאמת אין שום סיבה וטעם להקשיב לחזרת הש"ץ, ובעוה"ר אצל הרבה אנשים הדבר נתפס בגדר של "ביטול זמן" ממש. ועל כן הם מחפשים כיצד "לנצל" את הזמן ולהשלים בזמן זה את מה שהיה חסר להם מהתפילה או לקריאת פרקי תהלים או לחילופין ללמוד דבר מה באותו זמן. ויש אשר הגדילו לעשות רח"ל והם מדברים ומפטפטים באמצע חזרת הש"ץ.

רמז _____ תפילה דייליה

אולם עלינו לדעת כי מחשבה זו מוטעית לגמרי ולא כן הם פני הדברים, אלא יש מעלה וחשיבות גדולה בחזרת הש"ץ למרות שכולם בפועל כבר יצאו ידי חובתם בתפילתם.

ונבאר את הדברים בעזרה"ת.

חזרת הש"ץ מגעת למקום גבוה יותר מהתפילה בלחש!

כדאי להביא כאן מלשונו של הבן איש חי זצ"ל מתוך ספרו (בן איש חי פ' תרומה שנה ראשונה) בענין זה, וז"ל:

"אף על גב דטעם הפשטי של החזרה הוא להוציא מי שאינו בקי, אין זה עיקר הטעם, דבזמן הזה כמעט בטל טעם זה דהכל מתפללים בסידורים והמתפלל בעל פה בקי הוא, ואם יש עם הארץ לגמרי הנה זה עומד כאבן ולא תועיל לו החזרה, שאינו נותן לב עליה מאחר דאין מבין כלום".

ממשיך רבינו הבן איש חי זצ"ל ואומר: "אך באמת טעם העיקרי של החזרה הוא, שמבואר בדברי רבינו האריז"ל על פי הסוד ומפורש בספר הכוונות, דבחזרת התפילה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפילת לחש, אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפילה בלחש. וזה הטעם דתפילת לחש צריך לדקדק מאוד לאומרה בלחש והקפידו בזוהר הקדוש מאוד על המרים קולו בתפילתו, מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחזו בה. אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה, אין אחיזה לקליפות שם, לכך אומרים אותה בקול רם באין פחד".

ומבואר מדבריו שעל פי הסוד אין עיקר ענין החזרה בשביל אלו שאינם יודעים להתפלל אלא יש לה חשיבות עצומה כשלעצמה, ואין שום סיבה לזלזל בה ח"ו.

חזרת הש"ץ - ניסיון משמים!

ואם לפעמים רואה האדם שבעוה"ר רובם ככולם מזלזלים בה ולא מחשיבים אותה כראוי, עליו לחשוב כי מצב זה נועד אך ורק בכדי לנסותו לראות אם הדבר יגרום גם לו לזלזל בדבר העומד ברומו של עולם, והקב"ה

שולח לו כביכול ניסיון באמצעות התופעה כיצד כמעט כל "חבריו וידידיו" מזלזלים בענין זה, אבל ידע האדם שאין זה מתיר לו כלל גם הוא לזלזל, אלא אדרבה, עליו לעמוד בניסיון!

"חברים טובים" או "אויבים גדולים"??...

כדאי להביא בזה מעשה שהיה מפיו של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

הדבר אירע בחנות בעיר יפו, כמה גנבים האיצו את מהירות מכוניתם והתנגשו בעוצמה אל תוך חלון הראווה של החנות ושברוהו, תוכניתם היתה שכך יוכלו לפרוץ אל תוכה ולרוקן את תכולתה. לפתע הגיעה ניידת משטרה למקום והשוטרים ניסו לעצור את הגנבים, כמה מהם הצליחו להימלט, אך היו כמה שנפצעו מחמת ההתנגשות בחלון החנות והם נתפסו על ידי השוטרים. למרות פציעתם סירבו לשתף פעולה עם החוקרים ולא גילו מי היו שותפיהם לפשע.

הגנבים אושפזו בבית חולים, במיטות על ידם שכבו שני חולים אשר ידיהם ורגליהם מלאים היו בתחבושות. הידידות שנרקמה בין חברי החדר בבית החולים הביאה לכך שהגנבים סייעו לעמיתיהם בכל צרכיהם, הם עזרו להם לקום מהמיטה ואף באו עמם בדברים על דא ועל הא. כך נמשך הדבר כמה ימים, עד שהמשטרה הצליחה להניח את ידה גם על שאר חברי חולית הפשע שנמלטו.

התברר לאחר מכן כי על אף שהגנבים שנתפסו ואושפזו היו אומנם מתוחכמים ביותר, אבל הם לא קלטו כי המשטרה הטמינה להם מלכודת בתוך החדר בבית החולים, ושני החולים ששהו עמם לא היו חולים כלל וכלל! מחלקת החקירות במשטרה "עטפה" את שנים מטובי חוקריה בתחבושות הללו ובין תחבושת לתחבושת הוכנס גם מכשיר הקלטה, כך משכו החולים המדומים מהגנבים את כל הפרטים ופרטי הפרטים שהיו נצרכים להמשך החקירה וללכידת החוליה שהפילה את אימתה על האזור.

הם חשבו בלבם שמצאו "חברים טובים" אמנם אותם "חברים טובים" היו לא פחות ולא יותר - האויבים הגדולים שלהם!

רמז _____ תפילה דייליה

כן הדבר גם בענין שיחה בזמן חזרת הש"ץ - אנו חושבים שכל אלו המסבירים לנו פנים ומדברים איתנו על הא ועל דא בזמן זה הם חברים שלנו, אבל... האמת היא שהם אינם אלא שלוחים מהשמים לנסות אותנו... עלינו לזכור זאת וכך יעלה בידינו להתגבר על כל דחף לשוחח באמצע התפילה!

המחטיא את הרבים - הדבר החמור ביותר!

יש כאן נקודה נוספת:

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל אמר פעם בדמעות בשיחה לפני תקיעת שופר בישיבת סלבודקא: בן אדם רוצה לחזור בתשובה בראש השנה וביום כיפור, והוא חושב על מה לחזור. צריך לדעת, שהדבר הכי חמור הוא "המחטיא את הרבים"!

מחטיא את הרבים זה לא דוקא ירבעם בן נבט, בגמרא כתוב שאפילו ברכת הנהנין שהיא מדרבנן, אם אדם לא מברך והרואים למדים ממנו שלא לברך, הוא נחשב למחטיא את הרבים.

אתה נמצא בישיבה, בכולל או בבית הכנסת ואתה מאחר לתפילה - השכן שלך לומד ממך!... אתה מדבר או מזלזל בחזרת הש"ץ - לומדים ממך! עצם הדבר שהענין נעשה קל אצל אחרים - זה חילול השם ואתה מחטיא את הרבים!

ולכן עלינו לנהוג כראוי בעת חזרת הש"ץ ומתוך כובד ראש ומחשבה תחילה בכדי שח"ו לא ילמדו מאתנו לזלזל בה.

זה הדבר אשר הביאני לעורר על ענין זה ולהעמיד את ענין חזרת הש"ץ בערך הראוי לה.

קטע מ"שערים בתפילה" שחולל מהפך ביחס לחזרת הש"ץ!

נביא קטע נפלא מאוד מתוך הספר שערים בתפילה (פרקי פתיחה עמ' יג), וכבר העיד על עצמו הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר ברכפלד: קטע זה חולל בתוכי מהפכה גמורה בכל התייחסותי לחזרת הש"ץ, כי מאז

שהתוודעתי למציאות שחזרת השי"ץ גדולה במעלתה הרבה יותר מתפילת הלחש, מובן מאליו שהתחלתי להשקיע בה יותר מבתפילת הלחש!

וזה לשון הספר שערים בתפילה:

כמו שבלימוד התורה קורה הרבה שידיעה פשוטה שמתוספת לו לאדם פותחת לו שערי הבנה בהרבה סוגיות, כן הוא בתפילה... שידיעה קלה יכולה להקנות לו מספר רב של תפילות טובות.

דוגמא לכך: ידוע מכתבי האריז"ל, דענין חזרת השי"ץ יש בה מעלה עצומה על תפילת הלחש, ויש הבדל בין חלקי תפילה אלו מדרגות בלי שיעור וערך, ועל זה רמזו חז"ל (מס' ברכות דף לב:) "התפלל ולא נענה יחזור ויתפלל", ומפרש הגר"א זצ"ל דהיינו חזרת השי"ץ, דבה תלויה ענית התפילה!

ועל זה נאמר "הן אל כביר ולא ימאס", ודרשו חז"ל (מס' ברכות דף ח:) "אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים", דחזרת השי"ץ במהותה היא תפילה של ציבור.

ורמז לכל זה הוא מה שתפילת עמידה חובה שתהא בלחש, וחזרת השי"ץ בקול רם, שתפילת הלחש לרוב יוקרתה היא כאדם המחביא יהלום יקר שלא יחטפוהו ליסטים ממנו, מה שאין כן חזרת השי"ץ דרגתה היא כל כך עליונה שאין שם מגע לליסטים וכוחות הרעים כלל, שכבר עומד הוא בדביקות כל כך להמלך עד שאין כאן יותר שום סכנה מכוחות זרים, ואין כאן שום חשש שיחטפו את התפילות הנוראות ההן.

והנה רבים מאתנו, שלא ידועה להם זאת הידיעה, חזרת השי"ץ היא אצלם לכתחילה זמן המיועד לעיין באיזה ספר או סתם זמן מבוזבז, ואפשר שיעבירו שבעים שנה מבלי שיכוונו בחזרת השי"ץ אפילו פעם אחת!

משל נפלא מהגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל

ממשיך הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל ומביא משל נפלא:

משל למי שקנה מכונת ונוסע בה כל ימיו בהילוך ראשון, כיון שמעולם לא לימדו אותו שיש עוד הילוכים ואפשר להגדיל את המהירות ולהפיק

רמז _____ תפילה דייליה

מהמכוננית כוחות גדולים יותר, נדמה לו לאותו אדם שזה באמת תכלית כוחה של המכוננית לנסוע בה במהירות של עשרים קילומטר בשעה, והוא בטוח שמדובר בכח עצום ומהירות נוראה שהרי המכוננית נוסעת מהר יותר מהליכת אדם, ואכן פעמים הוא מתאמץ מאד עד שמגיע בנהיגתו לארבעים קילומטר לשעה, ורואה בזה ממש הישג עצום...

אבל באמת הרואה יבין שכוחותיה האמיתיים והנפלאים של המכוננית סתומים וחתומים בפניו. וכל זה מפני חסרון ידיעה קלה, שבקלות היה יכול ללמוד על מגוון האפשרויות והכוחות שבידו ולהוסיף פי כמה כח לעצמו, עד כאן דבריו הנפלאים.

המכונין בחזרת הש"ץ כאילו התפלל ב' פעמים!

והא לך לשון הרבינו יונה זצ"ל (אגרת התשובה ליום ראשון): "ובשעה ששליח ציבור חוזר ומתפלל חייב לענות אמן על כל ברכה וברכה, ויכוין לבו בכל ברכה וברכה כדי שידע על איזה ברכה הוא עונה אמן, ויש לו בזה שכר כפול, והרי זה כמו שנתפלל שני פעמים זו אחר זו. ואמרו רבותינו ז"ל במדרש: "אם התפללת ולא כוונת לבך וחזרת והתפללת תהא מבושר שתפילתך נשמעת".

וכעין זה הביא הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל שמה שאמרו "המתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל" קאי על חזרת הש"ץ, ויכוין בתפילת הש"ץ כי שם התפילה מקובלת יותר.

מן הראוי שבכל קהילה יעמידו על כך משגיחים!

ועל כן ראו גדולי ישראל צורך מיוחד להזהיר על ענין זה של חזרת הש"ץ, וכמו שכבר כתב בספר אליה רבה (סי' קכב ס"ז) וז"ל: "כתב בספר ווי העמודים: מן הראוי שכל קהילה וקהילה יעמידו אנשים על זה, אשר ישגיחו בעונשים רבים על המדברים ויביישו אותם ברבים".

הנהגת גדולי ישראל בעת חזרת הש"ץ

וזו היתה הנהגתם של גדולי ישראל בעת חזרת הש"ץ - להקשיב לכל מילה והיה זה נדמה כאילו הם נמצאים באמצע תפילת הלחש.

חזרת הש"ץ רמה

השל"ה הקדוש (דף רנה) כותב: "ראיתי מהחרדים על דבר ה' שמשימין הסידור בפניהם בשעת חזרת התפילה ועיניהם ולבם שם ולא יראה חוצה, ואז מכוונים על כל מילה ומילה".

ובספר כף החיים (סימן קכב אות ב') כתב כי הנהגת האריז"ל בעת חזרת הש"ץ היתה שעצם עיניו ושמעו והתכוין לדברי הש"ץ.

וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ה' פ"ו): "אחר התפילה יכין האדם עצמו לשמוע התפילה בהחזרת הש"ץ, ויזהר מאוד לשמור מחשבתו מהרהורים בטלים רח"ל רק לשמוע תיבות הש"ץ. ויכוין בהם כוונת התפילה ממש כאילו מתפלל בעצמו, וייחשב לו כאילו התפלל שוב שנית".

חזרת הש"ץ היא "חפצא"!

וכן נהג גם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, וכמו שהעיד עליו חתנו הגאון רבי יצחק ירוחם בורודיאנסקי שליט"א: מעולם לא ראינוהו, אף בשעת חזרת הש"ץ מעיין בדבר אחר, אלא כל מעייניו היו נתונים לשמיעת הש"ץ בלבד, כאילו כל מלאכתו עשויה.

השקפה זו ניתן ללמוד גם מתוכן תשובתו לשאלה שנשאל על ידי תלמיד האם מותר להשלים פסוקי דזמרה בשעת חזרת הש"ץ, הוא השיב: אסור! חזרת הש"ץ היא חזרת הש"ץ!

היינו - חזרת הש"ץ היא חפצא מצד עצמה! ולכן אין לזלזל בה כי חשובה היא עד מאוד.

הנהגתו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל

נודעה בשערים הקפדתו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל לעמוד בזמן חזרת הש"ץ ולהקשיב לכל מילה ומילה שיוצאת מפי הש"ץ. והדברים הגיעו עד לכך שמסיבה זו לא הניח לציבור לשיר יחדיו בימים הנוראים קטעים ממלכויות זכרונות ושופרות כפי שנהוג במקומות אחרים, כדי שישמעו כולם כל מילה ומילה מפי הש"ץ.

גם בימי הזקנה ובזמנים שרגליו היו מגובסות עד שהיה לו קשה מאוד לעמוד על רגליו, היה מתגבר כארי לעמוד במשך כל חזרת הש"ץ.

רמז _____ תפילה דייליה

הרי לנו בזה כמה דוגמאות מני רבות מהנהגותם של גדולי ישראל, אשר למרות שקיעותם והתמדתם בלימוד, הם היו מרוכזים בשעת חזרת הש"ץ אך ורק בשמיעת הש"ץ. ומי יכול לומר שהוא "מתמיד" יותר מגדולים הללו זצ"ל עד כדי כך ש"אין לו זמן" להקשיב לחזרת הש"ץ בגלל שקיעותו הרבה בלימוד?...

לדבר באמצע חזרת הש"ץ - עבירה ככל שאר העבירות!...

המבט הנכון על עסק אחר מלבד ההקשבה לש"ץ בזמן זה הוא כעל עבירה בין שאר העבירות.

ומסופר על הגאון רבי נפתלי זאב הכהן לייבאוויץ זצ"ל משגיח דישיבת קמניץ שראה פעם את אחד מבני הישיבה כשהוא מדבר בחזרת הש"ץ. עם סיום התפילה ניגש אליו ואמר לו: שמעתי שאומרים עליך שאכלת חמץ ביום האחרון של פסח...

הלה נדהם ואמר שזו עלילה נבזית. אמר לו המשגיח זצ"ל - אכילת חמץ ביום האחרון של פסח היא רק איסור דרבנן, ומה ההבדל בין איסור זה לבין האיסור של דיבור באמצע התפילה...

זו צורת ההסתכלות הראויה: דיבור באמצע התפילה הוא איסור ככל שאר האיסורים בדיוק בלי שום הבדל!

"בודאי מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם ניטלה מהם!"

עוד ראיתי שכתב בספר ווי העמודים (פרק י) דבר נורא וז"ל: "אין לומר תחינות ובקשות בעת שחוזר השליח ציבור תפילת י"ח. גם בזה רגיל אני למחות לאותן אנשים המתפללים תחינות ובקשות בעת שהש"ץ חוזר ומתפלל שמונה עשרה, כי בודאי מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם ניטלה מהם ר"ל, כי המוסכם בכל הפוסקים כששליח ציבור חוזר ומתפלל שמונה עשרה יש לקהל לשתוק ולענות אמן ולכוון לברכות שמברך החזן, ומי שאינו נזהר בזה - מה שבידו ניטל הימנו ומה שביקש בשאר תחינות לא ניתן לו, כי בא זה ואיבד זה".

נורא מאוד! מבואר מדבריו כי גם אם התפלל כראוי וכיון בתפילתו ומן

חזרת השי"ץ  _____ רמז

השמים כבר הסכימו לתת לו, מכל מקום אם בשעת חזרת השי"ץ הוא איננו מכוון למה שאומר השי"ץ יטלו ממנו מה שכבר הסכימו לתת לו! זה נלענ"ד הפשט במה שכתב שם: "מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם ניטלה מהם" ודר"ק.

נורא!

הקשבה לחזרת השי"ץ מזונעת איסורים המזורים!

והנה מלבד התועלת העצמית שיש לכל אחד אשר מקשיב ומכוון לחזרת השי"ץ וכמו שכבר ביארנו לעיל, עוד יש תועלת גדולה לציבור, כי הרי מי שמקשיב לברכות השי"ץ יוכל להבין אם ישנה איזו טעות או איזה דילוג של שליח הציבור.

וכמו שסיפר הגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל (ע' שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תלא) בענין זה סיפור נורא:

אחרתי פעם לתפילה, וכיון שכן התפללתי עם השי"ץ מילה במילה, השי"ץ תוך כדי תפילתו התפלל - "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח!" והמשיך - "ראה נא בעניינינו" ואף אחד מן הציבור לא שם לב לדבריו ולטעות החמורה - דילוג על ברכה שלימה וסיום ברכה במה שלא פתח, וכל ברכותיו היו לבטלה, ה' ירחם.

היו שם למעלה ממאה מתפללים, ואף אחד לא ראה ולא ידע... ולעומת זה התפללתי כמה פעמים במנין של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל וראיתי שהוא תיקן כמה פעמים לבעל תפילה בכמה מיני טעויות. הרי לנו תועלת נחוצה מאוד המושגת על ידי מי שמקשיב לחזרת השי"ץ.

בענין הלימוד בעת חזרת השי"ץ

מענין לענין באותו ענין נעסוק גם באיסור ללמוד ולעסוק בדברי תורה בעת חזרת השי"ץ.

על הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל מסופר שבשעת התפילה מעולם לא ראוהו מסתכל בספר כלשהו גם לא בחזרת השי"ץ, ועיניו ואצבעו היו נתונות בסידור התפילה.

רמז _____ תפילה דיליה

הרי לנו שאפילו מתמידים גדולים כהגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל אשר היה לומד ביממה אחת שמונה עשרה שעות, מעולם לא ראוהו מעיין בספר כל שהוא בעת חזרת הש"ץ.

ואם הדברים אמורים למתמידים אמיתיים כדוגמת הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל ושאר גדולים שכמותו, פשוט כי אין מה לדבר על "המתמידים המזוייפים" כלומר אלו אשר אינם יכולים להתגבר על עצמם לא לעיין בספר בשעת התפילה. ואכן מוזר מאוד שאינם מרגישים תאוה זו לעיין בספר בשאר שעות היום... ובביתם ובמקום עבודתם יכול לעבור עליהם שעות רבות בלי שיצטרכו לעיין בספר...

הנהגה נפלאה היתה לו לראש ישיבת באר יעקב הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, שעל אף שקיעותו העצומה בלימוד אשר ממש לא פסיק פומיה מגירסא במחשבה תמידית בתורה, עם כל זה בשעת חזרת הש"ץ, היה מסתכל בריכוז מלא לתוך הסידור, ולא הטה את ראשו לא ימינה ולא שמאלה, ואף התנועע כדרכו בזמן התפילה כאילו הוא בעצמו מתפלל מתחילת חזרת הש"ץ ועד סופה.

וכבר נהג להוכיח על כך הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל את אותם אנשים ששאלו אותו אם מותר לעיין בספר בשעת חזרת הש"ץ. הוא אמר להם בתוכחה מגולה: וכי אתה מתמיד בלימודך כל היום כולו עד כדי כך שכה חסר לך הלימוד בזמן חזרת הש"ץ?!

ואם כן "מתמידים" מעין אלו שאין להם תאוה ללמוד אלא בשעת התפילה ומוכח מיניה וביה שאין חשקם בתורה נובע מצד היצר הטוב, אלא זה דוקא מהיצר הרע הרוצה לקחת ממנו גם את תורתו וגם את תפילתו.

"ואם תלכו עמי בקרי" - בכלל זה העוסק בד"ת בעת החזרה

עתה נעמוד על חומר הענין של מי שאינו מקשיב לחזרת הש"ץ.

כתוב בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, כא): "ואם תלכו עמי בקרי", ופירש רש"י זצ"ל כי רבותינו פירשו דהיינו דרך עראי ומקרה - שעושים המצוות דרך עראי.

מרן המחבר הגאון רבי יוסף קארו זצ"ל פסק בשלחן ערוך (סי' קצא) בהלכות ברכת המזון שאסור לעשות מלאכה בעודו מברך. ה"ז זצ"ל הוסיף על זה וכתב: "נראה לי, שבכלל איסור זה יש גם כן שלא לעסוק בתורה באותה שעה, כי זה גורם גם כן על ברכת המזון שהוא על הצד המקרה וההזדמן". ובמשנה ברורה (ס"ק ה) כתב וז"ל: "כתב ה"ז זצ"ל שיש ליזהר שלא לעיין אפילו בדברי תורה בשעה שמברך ברכת המזון, כי זה מורה על היות הברכת המזון אצלו רק על צד המקרה וההזדמן. ולא דוקא ברכת המזון - הוא הדין כשעוסק בתפילה או איזה ברכה אחרת, וזה נכלל במאמר תורתנו "ואם תלכו עמי קרי" דהיינו שלא יהיו המצוות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא".

ופשיטא שמי שאינו מקשיב לחזרת השי"ץ אלא מתעסק עם שאר דברים ואפילו בד"ת, ח"ו החזרה נעשית אצלו לדרך מקרה ומזדמן. וידוע שנאמרו על כך בפרשת הקללה דברים חמורים מאוד, ולכן עלינו להזהר כמיטב יכולתנו להקשיב לחזרת השי"ץ ולהיות מרוכזים אך ורק בה.

"פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה!"

וראיתי שמובא על אחד מגדולי הפוסקים כי סבל פעם יסורין ופשפש במעשיו לדעת איזה עוול גרם לו יסורין אלו, וכתב שהוא תולה הדבר במה שהיה נוהג לפעמים לעיין בספרים אחר התפילה בלחש, ביני ביני שגומרים המכוונים, ויש ימים שנשתרבב עיונו עד גמר ברכת אבות בחזרת השי"ץ. וסיים אותו גדול זצ"ל ואמר: "פשפשתי במעשי וראיתי שהיסורין הבאים עלי הם מעוון זה, וכמאמר חז"ל (במס' ברכות דף ה:): "הרואה שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה" - היינו שהייתי חייב לבטל את הלימוד הזה...

ובספר הגן (ליום שני) מובא שהיה רב גדול ומובהק שהיה לומד בבית הכנסת לפי שהיו מאריכין בברכות התפילה והיה דעתו ללמוד, ונענש על זה.

"אין לערב תיקון בתיקון כי לכל אחד זמן בפני עצמו"

והא לך את לשונו הנפלא של הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו

הג. תפילה דייליה

כף החיים (סי' קכד אות ט"ז) וזת"ד: "איתא בשם ספר ווי העמודים, שקורא תגר על אותן שלומדים בשעת חזרת הש"ץ, וכתב דאפילו עיון בעלמא דרך העברה להסתכל בספר גם כן אסור. ומוסיף עוד בשם ספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ד) וז"ל: "בעת קריאת התורה או בעת התפילה אסור לעסוק בתורה, דאין לערב תיקון בתיקון כי לכל אחד זמן בפני עצמו".

ועל זה נתכוון רבי יהודה (מס' ברכות דף יז.) באומר: "אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו", מה שאין כן אם עוסק בתורה בשעה שאין הקב"ה חפץ בתורתו, אז ודאי אין נחת רוח להקב"ה ומוטב שלא לעסוק אז בתורה".

מדוע הקב"ה בוכה על מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק?

על פי דרכו של הגאון בעל הראשית חכמה זצ"ל ניתן לפרש את דברי הגמרא במסכת חגיגה (דף ה:) "ת"ר: שלושה הקב"ה בוכה עליהם בכל יום: על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל מי שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק ועל פרנס המתגאה על הציבור בחינם".

והשאלה מפורסמת, מדוע הקב"ה בוכה על מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק? אדרבה, לכאורה היה לו לשמוח איתו אשר למרות שאינו יכול לעסוק בתורה עם כל זאת הוא מתאמץ ועוסק בתורה?...

אבל נראה שביאור הדבר הוא, כי מדובר במי שאינו יכול לעסוק בתורה כגון שעומד באמצע חזרת הש"ץ ובכל זאת הוא עוסק בתורה, אז הקב"ה לא רק שאינו שמח בתורתו אלא הוא גם בוכה עליו...

על הלומד בעת החזרה נאמר: "הוי מושכי העוון בחבלי השוא"

וכדאי להעתיק עוד מלשונו של הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א (ארחות יושר ערך תפילה אות כ"ח) על ההפסד של מי שעוסק בתורה בשעת התפילה.

"אסור לדבר בשעת חזרת הש"ץ ואפילו לומר תחנונים או ללמוד, והלומד או קורא הפרשה בשעת חזרת הש"ץ וקדיש לא די שלא יקבל שכר רק יקבל עונש, ועל זה נאמר: "הוי מושכי העוון בחבלי השוא", ותורה כזו לא

חזרת השי"ץ  _____ רנא

תצליח כמש"כ במדרש רבה פ' מטות. ואפשר דאפילו דיעבד לא יצא ידי שנים מקרא דהוי מצוה הבאה בעבירה, וגם אסור להפסיק בין ש"ע לתחנון כמבואר בשו"ע".

וכמדומני שאין צורך להוסיף מילה כי הדברים מדברים בעד עצמם.

מיעוט גדולי תורה בדורנו מפני הלימוד בעת חזרת השי"ץ!

ובספר הליכות חיים (צאנז) מובא כי הטעם שבדורנו יש מיעוט גדולי תורה משום שנפוץ המנהג ללמוד בעת חזרת השי"ץ, וכך כתוב שם:

"לא רואים שיצמחו גדולי ישראל כמו מהדור הקודם שאני עוד זכיתי להכירם, ומכל שכן לא מהדורות הקודמים שידעו לספור את התורה כולה באותיותיה, והגם שעמלים בתורה ומשתוקקים להיות גדולי ישראל. והתבוננתי וראיתי שהסיבה לכך היא מיעוט התפילה - שלומד בהתמדה ואף בשעת התפילה מעיין בספר ואינו מקשיב לחזרת השי"ץ!"

הרי לנו מכל זה כי מי שלומד באמצע חזרת השי"ץ, אותה תורה לא תהיה לו ממנה שום ברכה והצלחה.

מי ששומר עצמו מללמוד בחזרת השי"ץ יהיה מוצלח בתורתו!

והאמת היא כי מכלל לאו אתה שומע הן, מי ששומר עצמו מללמוד בחזרת השי"ץ יצליח מאוד בתורתו!

וכך כתב מפורש בספר חסידים (סימן תקמו) וז"ל: "ואל ישיאך לבך שטוב להרהר בדברי תורה בתוך תפילתך. אם תסיר דברי תורה מלבך בעוד שאתה מתפלל, הקב"ה ישלם לך, תחת אחד ששכחת תזכור כמה וכמה, דכתיב (תהלים קיט, קכו): "עת לעשות לה' הפרו תורתך".

וצריכים להבין כיצד למד הספר חסידים מהפסוק הנ"ל דאם מסירים דברי תורה מלבו בעת התפילה יזכה לזכור כמה וכמה, דהיינו הרבה יותר?

בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' פז) מסביר שהספר חסידים פירש: "הפרו תורתך" מלשון "פרו ורבו", ורצונו לומר דכאשר איש מבטל מתורה משום

הנב _____ תפילה דייליה

"עת לעשות לה", אז הוא זוכה שביטולו זהו קיומו שתורתו תהיה פרה ורבה אצלו, ובמקום שיחסר לו ממנה עוד יזכה להרבה דברי תורה במקומה.

רואים אם כן כי אין לחשוש על התורה שתחסר לו מכך שאיננו לומד בעת חזרת הש"ץ, כי ההיפך הוא הנכון! דוקא זכות זו שלא למד בחזרת הש"ץ תפעול עבורו שידע ויזכור עוד ועוד!

דברים נוקבים מהגאון רבי לייב ברוידא זצ"ל

לסיום נביא את דבריו של הגאון רבי לייב ברוידא זצ"ל אשר מותירים לנו מקום גדול להתבוננות על כל דברינו עד כה:

לבד מה שצריך האדם להתחרט על מעשי עבירות שעשה, גם במעשה המצוות יש לפעמים כשעושה אותה בזמנה היא מצוה גדולה שאין למעלה הימנה, אבל כשעושה את המצוה שלא בזמנה היא יכולה להיות עבירה גדולה.

כדוגמא - מה יש לנו גדול מתלמוד תורה כשעוסק בה בזמנה, וזמנה הוא כל היום וכל הלילה כמו שנאמר (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", אבל יש זמן שאם עוסק אז בתורה נחשב לעוון אשר חטא וגורם הרבה ברכות לבטלה.

ומזה תוכחה מגולה לאשר אנו רואים מעשים בכל יום גם לומדי תורה ואנשי מעשה עוסקים בתורה בעת שהשליח ציבור חוזר התפילה, ומבואר בשו"ע (או"ח סי' קכד) שאין לעשות כן. והנה יש בזה שלש שגיאות, אשר בשביל כל אחת מהן כדאי להיות נזהר בזה בכדי שלא יתחרט על כך לבסוף.

ראשונה: מי הוא האיש הירא שיתרצה בזה שלאחר מאה שנים יהיה נקרא בשמים "הדיוט", וכיון שמבואר בשו"ע שאין לעשות כן, ממילא הלא פטור הוא אז מתלמוד תורה, והלא ידוע מאמר חז"ל (ירושלמי מס' שבת א, ב) "כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט".

שנית: ידוע מאמר חז"ל במסכת ראש השנה (דף טז.) ששוקלין עוונותיו של אדם כנגד זכויותיו, וכשיבוא האדם לאחר פטירתו לדין ויראה שמניחין מצוות תלמוד תורה שלו בכף העוונות הלא יזדעזע מאוד, האם זה עלמא

דקשוט?! הלא משנה מפורשת (מס' פאה פ"א מ"א) "אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם", ויאמרו לו: שוטה שבעולם! הלא תראה כי התורה אשר למדת בזמנה מונחת בכף הזכויות, אבל זהו התלמוד תורה אשר למדת בעת חזרת הש"ץ ולא היו ט' שומעים וגרמת שכל ברכות הש"ץ יהיו לבטלה.

שלישית: ידוע מאמר חז"ל (מס' ברכות דף נה.): "שלושה דברים מזכירין עוונותיו של אדם קיר נטוי וכו'", והטעם כי כיון שהולך במקום סכנה בודאי בטוח הוא בזכויותיו. ומעיינין אז בשמים מה המה זכויותיו. וגם בדבר הזה יכול לגרום ח"ו להזכיר עוונותיו, כי אם הוא עוסק בתורה בזמן שהוא פטור ואסור, מעיינין אז בדינו איך הוא עוסק בתורה בזמן המותר וגם חייב.

אם יחשוב האדם בתחילה על כל השגיאות האלה בודאי יהיה נזהר לשמוע מהש"ץ כל הברכות מתחילה ועד סוף, לדעת איך ומתי לענות אמן כדין ואז ינעם לו.

האמת היא שהדברים מדברים בעד עצמם ועלינו רק להתבונן בהם וכך נוכל להתחזק ולקבל החלטה לשמוע ולהקשיב היטב ולכוין לחזרת הש"ץ, וכל אחד יחפש בנפשו עצות ודרכים הראויים ומתאימים לו בבחינת "בתחבולות תעשה לך מלחמה", וכשנרגיל נפשנו לזה נזכה שהקב"ה ישמע את תפילותינו ויענה לעתירתנו ויהיו כל תפילותינו מקובלות ברצון!

